

מגודל מדרתו, ואף הר"ן יודה שם וכ' שם ויש ליישב.

אמנם מבואר בזה אמאי שריא לדברי הר"ן דווקא מדינא דביטול ברוב בדברים המאוסים דאסרתם התורה, אלא דצ"ב אכתי דהיא גופא קשיא, אי אסרה אותם התורה אע"פ דמאוסים ניהו, א"כ השתא דהוה בתערובת היאך יתבטלו ברוב והא ניכר הטעם דעכברא וכדו', ולהר"ן אמרי' דכשניכר בתערובת הדבר האסור ה"ז אסור ואינו בטל, אלא דבנטל"פ דסתמא אע"ג שניכר טעמו שריא דהא אינו נהנה כלל, ויליף להו מנבילה סרוחה דהיכא דאינו נהנה כלל שריא משא"כ בריבה מידתו והוי נטל"פ אסרי' ליה דהא ניכר טעמו, וה"ה הכא בדברים המאוסים הלא אסרה אותם התורה גם כשהם מאוסים, דהא מאוסים ניהו, ומאי שייכא ביטול ברוב, הא אכתי לפנינו הם נמצאים להדיא ואין להתיר כלל.

וצ"ל דאמנם התורה אסרה דבר המאוס בכה"ג, כשהם לעצמם ואפ"ה אמרי' דאין לך בו אלא חידושו, דעצם זה דהם אסורים חידוש ניהו דהא בכ"מ נטל"פ התירה התורה, והכא דאסרה התורה, אמרי' דאסורים עד כמה שהם לבדם, אך אי נמצאים בתערובת אזלי' בתר דינא דכל התורה דמיעוט בטל ברוב, ואמרי' דבזה לא אסרה תורה דבטלים הם ברוב ההיתר.

אלא דקשה בזה היאך שייך ביטול כבכל מקום, והא קי"ל דטעם כעיקר, ואי איכא טעם של העכברא וכדו', חשיב כאילו יש לפניו את עיקר האיסור בעצמו, וחשיב כאוכלו בפנ"ע, והדרא קושיא לדוכתא היאך אפשר דיהיה ביטול ברוב כלל בדבר המאוס דאסרתו תורה, והא אינו כנטל"פ דאינו נהנה ושרי, דדוקא התם אינו נהנה התירו התורה, משא"כ בהני שקצים ורמשים אע"פ דאינו נהנה בהו כלל אסרתו תורה, ואכתי צריך להיות אסור, והיאך כתב הר"ן דאיכא ביטול ברוב.

זנרא דהביאור בזה, דבאמת צ"ל כדאמרי' דהר"ן ס"ל דבהני דברים המאוסים אינם אסורים אלא כדחידשה בהו התורה כשהם לבדם,

והאי דבטיל ברוב אע"ג דטעם כעיקר, צ"ל דבהא הר"ן מודה לדברי הרשב"א דבטל ברוב ושריא דהנה כתב הרשב"א גבי נטל"פ, והביאו שם הר"ן על אתר, דהא דשרי נטל"פ היינו משום דאמרי' דהאי איסור שנכנס לתוך ההיתר בטיל ברובא דהא ממשו בטל ברובא מדאורייתא והאי שניכר טעמו ומרגיש האיסור שריא דהא טעם פגום הוא, וחשיב שאין כאן נ"ט, ומבואר בדברי הרשב"א דאע"ג דניכר טעמו וקי"ל דטעם כעיקר, אפ"ה שריא וחשיב דאין כאן נ"ט, והיינו דס"ל דטעם כעיקר לא נאמר, אלא במאכל שאינו פגום כלל דטעמו כעיקרו וחייב עליה, משא"כ בדבר שפגום הטעם הוי כמאכל גרוע שאינו אוסר בכ"מ, ואינו אוסר עד כדי כך שגם כשטועמים אותו במאכל אחר חשיב כאילו הוי הוא בעצמו, וחשוב כאינו, ורק מצד הממשות שלו הקיימת להדיא צריך ביטול, ולזה סגי בביטול ברוב.

ואמנם בזה פליג עליה הר"ן שם וכתב דאין דעתו נוחה בהיתר זה, וס"ל להר"ן דסו"ס ניכר טעמו וטעם כעיקר ויש לאסור דאין ביטול בכה"ג, ולכך כ' הר"ן דהאי דשרי נטל"פ הוא מצד דאינו נהנה, ואפי' שניכר טעמו, אך התירה התורה כשאינו נהנה כדחזי' בנבילה סרוחה.

משא"כ הכא גבי עכברא בשיכרא ושאר שקצים ורמשים, דאסרה התורה לאכלם, בזה מודה הר"ן לדברי הרשב"א דהיכא דמעורבים במאכל המותר ה"ה מותרים דמצד הממשו בטל ברוב, והאי דניכר טעמו אמרי' דבהא ליכא דינא דטעם כעיקר דהוי דבר כ"כ מאוס וגרוע, דאין לך אלא מה שאסרה תורה, והוא כשהדבר בפנ"ע, משא"כ שהוא בתערובת וניכר, אינו חשיב כעיקר וכאילו אין הדבר בעצמו לפנינו, דאין חשיבות מספיק לדבר דנימא דכשטועמים אותו בתערובת ניכר הוא לפנינו וכאילו אכלינן ליה בעצמו ככל טעם כעיקר.

אלא דיש להוסיף דכל הביאור הנ"ל בדברי הרשב"א והר"ן בטעם כעיקר בגוונא דדברים הפגומים או מאוסים, הוא דווקא אי נימא בגדר דינא דטעם כעיקר שלא כדברי ר' חיים, דהנה ר' חיים בספרו על הרמב"ם כתב (הלכות

הר"ן בחידושים בספרו כתב דהיכא דאיכא
 אהבה¹⁷⁹⁴⁵⁶⁷ נטל"פ דאמר' דמותר מדאורייתא דהא
 אינו נהנה, אי הוה האיסור הפוגם בכמות של כזית
 בכדי אכילת פרס, ה"ז אסור וחייב עליה, וצ"ב
 אמאי כתב דחייב ואסור, ומאי שייכא כלל איסור,
 הא קי"ל דנותן טעם לפגם שרי, ועוד הא כתב
 דהסברא בזה דאינו נהנה דכן ילפי' מגבילה
 שאינה ראויה לגר, ולדבריו דשרי מצד שאינו
 נהנה, הלא שריא נטל"פ אפי' אי ליכא רובא
 דהתירא בתערובת וכדכ' בחידושי הגרעק"א,
 והיאך שייך לאסור, ואפי' דאיכא רובא דהתירא,
 הא כבר מותר מרגע כניסתו להתירא דלעולם אינו
 נהנה, ומאי איכפת לן דיש כמות יותר דכוזית
 בכא"פ, ומאי שנא מהתם.

ונראה דהיכא דאיכא כזית בכדי אכילת פרס
 דהוי שיעור חשוב שמתחייבים עליה
 ממש, ס"ל להר"ן דהוי כאילו בפנ"ע דהוא מספיק
 חשוב להחשב כלעצמו דאוכלו בכא"פ והוי שיעור
 חשוב, והא קי"ל דכשהגבילה אוכלה בפנ"ע אי
 הוי פנומה אכתי אסורה איסור גמור, ורק כשתהיה
 סרוחה שריא רחמנא, וא"כ א"ש דהכא גמי היות
 וחשוב הכזית בכא"פ כפנ"ע, אכתי יש בו איסור
 גמור דהא פנום הוא וכדאמר' בגבילה פנומה
 דאסורה, ולא איכפת לן דאינו נהנה בהאי תערובת
 דבהכי ליכא התירא דנטל"פ.

מעשה הקרבנות פ"י הל"ב) דטעם כעיקר אין
 הביאור דניכר הדבר האסור וכאילו הוא בעצמו
 לפנינו, אלא דנאמר בתורה דין חדש דטעם
 כעיקר, דהיכא שיש טעם האסור בדבר, יש דין
 איסור חדש על המאכל עם גדרים חדשים בדבר
 ויעו"ש שהאריך לבאר, והנפק"מ שבוזה.

ולדבריו לא קשיא מידי אמאי שריא כשהדבר
 ניכר דבוזה יותר פשוט לומר דלא
 התחדש דין חדש זה של טעם כעיקר אי הדבר
 פוגם או מאוס דע"ז לא דיברה התורה כלל.

והיינו דהא דילפינן דטעם כעיקר ממשרת
 וגיעולי נכרים, אין זה מדינא דהטעם
 חשוב וניכר ומכאן זה לית ביה ביטול כלל, אלא
 דחל דין ביטול מעיקר הדין [ויעוין שם בהמשך
 דבריו דכתב כהצד הזה אלא דכ' דהא דחל דין
 דטעם¹⁷⁹⁴⁵⁶⁷ היינו גמי דיש בו כח איסור עד כדי כך
 דאינו בטל]. וטעם האסור שנטעם אית ביה גמי
 איסור, וזה ילפי' מוכל משרת וגיעולי נכרים דאית
 ליה איסור חדש מגדר הדין דמשרת וגיעו"ג, וא"ש
 דאפשר לומר דהיכא דדבר המאוס מעורב בדבר
 היתר ואיכא טעמא ביה, אהא לא קאי קרא דוכל
 משרת, דלא אמרה תורה איסור חדש זה אי לא
 הוי מאכל ככל מאכל דעלמא אלא דבר המאוס,
 דהוי דין בפני עצמו וגוזה"כ וחלות דין דאיסור
 טעם כעיקר.

הרב חיים יצחק סומך

1234567 תתיח

בדין נותן טעם לפגם

ראוי לגר כלל הוא רק בממשות האיסור וקודם התערבותו בשאר התערבות, וע"כ היות והותר כבר, אינו אוסר תערובתו (דאינו חוזר וניעור), ובהאי דכלים כתב הרא"ה דג"כ איכא ממשות ומותר משום דאינו ראוי לגר ורק היכא דאיכא טעם גרידא דאסור מדרבנן שרי בטעם לפגם גרידא.

והנה הרשב"א בתורת הבית ובחידושו ס"ל דטעם לפגם היינו פגם גרידא והק' דהא טעם לפגם ילפינן מנבילה והתם הרי אינה ראויה לגר כלל ותריץ דהתם הוי ממשו של איסור בעין ולכך בעינן דאינה ראויה לגר כלל משא"כ כשזה בתערובת סגי במה דנותן טעם לפגם גרידא, וטעמו משום דאיכא הכא ביטול ברוב תערובת ההיתר, ואי משום טעמו של האיסור, היות וזהו טעם לפגם מותר כל' הא דילפינן מ"משרת" דטעם כעיקר היינו רק טעם לשבח ולא טעם לפגם.

והר"ן הקשה ע"כ דאמנם לפי זה אין זה נסתר מהגמ' לענין נבילה אולם בגמ' מבואר דמנבילה ילפינן לכל טעם לפגם והיאך ילפינן לה אם זה שני ענינים שונים.

והאחרונים ג"כ הקשו זאת על הרשב"א, ובפרמ"ג (סי' ק"ג במשב"ז) ביאר דעצם ההיתר ילפינן מסברא וכמו שביאר הרשב"א ומנבילה רק גמרינן דאיסור יכול לפקוע כמו דמצינו בנבילה דהאיסור פוקע כשאינה ראויה לגר וולפי"ז בפגום מעיקרו עוד קודם שחל האיסור כדין חמין בפסת שנפגם קודם לכן ונמצא בתערובת יהא מותר לכו"ע אף לר"מ דכאן א"צ לפקע ואת עצם ההיתר ילפינן מסברא וזה קצת דחוק דלשון הגמ' משמע דמנבילה גמר ר"ש להיתר דטעם לפגם ולא שהאיסור יכול לפקוע.

ע"ז דף ט"ז ע"ב **בגמ'** נחלקו ר"ש ור"מ אי נ"ט לפגם שרי או לא, דעת ר"מ דאסור ויליף לה מגיעולי עכו"ם דרחמנא אסריה אף דהוו כלים שאינן בני יומן והוי טעם לפגם, ואף אי תימא דלא אסרה תורה אלא כלים בני יומן מ"מ ג"כ פגמה פורתא, ור"ש ס"ל דנטל"פ מותר ויליף לה מנבילה דאם איננה ראויה לגר רחמנא שרייה וה"ה כאן כשנותן טעם לפגם שרי ור"מ מוקי לה בסרוחה מעיקרא.

ונתקשו הראשונים ז"ל בהאי ילפותא מנבילה, דלא דמי לנטל"פ כלל, דהתם אינה ראויה לגר כלל ולכך רחמנא שרייה ואילו הכא בטעם לפגם עסקינן דוודאי ראוי לגר הוא (דומיא דקערות שאינן בני יומן). ונאמרו בזה כמה תירוצים ומהם מסתעפים כמה נ"מ לדינא.

הראב"ד ביאר דאכן נטל"פ היינו שאינו ראוי כלל לאכילה כמו נבילה סרוחה ולפי"ז אתי שפיר טפי הילפותא מנבילה אלא דלדבריו קשה מאוד הא דילפינן דקדירה שאינה בת יומא הוי נטל"פ ושם הרי הוי ודאי ראוי לאכילה, כן הקשו הראשונים על דבריו (ריטב"א, רשב"א ועוד).

וברא"ה בברך הבית (יט.) כתב דהיכא דאיכא ממשות איסור בעינן דאותו ממשות יהא אינו ראוי לגר אף כשהוא בתערובת (אלא דלאחר התערובת טעמו ראוי לגר כיון דאיכא עוד טעמים) וכשיש טעם גרידא של איסור סגי בטעם לפגם גרידא.

והנה אף דמשמע לכאו' דהראב"ד והרא"ה שני שיטות הם, מ"מ צ"ל דבאמת שיטה אחת היא דגם כוונת הראב"ד דטעם לפגם היינו אינו

ולפי"ז כתב הר"ן דהיכא דהגדיל מידתו ע"י האיסור אכן אסור הוא בטעם לפגם גרידא כיון דנהנה הוא מהדבר מחמת שעי"ז נתווסף כמות של המאכל.

ובפשטות נראה מדברי הר"ן דס"ל דהיתר זה של אינה ראויה לגר אינו היתר בחפצא של הנבילה אלא זהו היתר אכילה לאדם מחמת שאינו נהנה מהדבר וזהו גם ההיתר בכל טעם לפגם דהיות ואינו נהנה לכך שריא (ואולי ג"מ היאך ימדרו זאת אם לפי רוב האנשים אלא כל אחד ואחד לפי טעמו) משא"כ להרשב"א זהו היתר בחפצא דעל ממשו של האיסור יש ביטול ברוב וטעמו אינו אוסר היות והוא טעם לפגם.

והנה נתווכחו האחרונים בהכנת דיברי הר"ן האם גם הר"ן קאי רק לאחר ההיתר שכתב הרשב"א (שאותו הביא בתחילת דבריו, וכן משמע שם שלא חזר בו ממה שכ' הרשב"א אלא שמוסיף) כל"ו היות ויש רוב היתר ואין כאן איסור של ממשות אלא רק טעם, טעם לפגם כזה לא אוסר אך לא מטעמא דכתב הרשב"א דעל טעם כזה לא נאמר טעם כעיקר, אלא דהיות ואינו נהנה מטעם זה לכן אינו אסור כמו דאשכחן בנבילה דכשאינו נהנה מותר. או דהר"ן מייירי אפי' בלא היתר של רוב וגם היכא דלא יהיה רוב היתר מ"מ מותר משום דאינו נהנה ואם אינו נהנה אז זה מותר, וכ"ת אם אין רוב היתר א"כ הוויא בכלל הגדיל מידתו דאסר הר"ן היות ונהנה מכמות צ"ל היכא דהוויא הפגם כל כך עד שמעדיף שזה לא יהיה וצ"ע).

והנה הגרעק"א והפמ"ג הבינו בדעת הר"ן דגם בלי רוב ס"ל לר"ן דמותר היכא דלא נהנה, כ"כ הפמ"ג שם ורע"א בתשובה קס"ו ועוד [ומה שכתב שם רע"א לבאר את דברי הגמ' דמקשה בתחילה מ"ט דר"מ דאוסר אף כשיש רוב הא מסברא שריא כמו שכתב הרשב"א ואח"כ מקשה מ"ט דר"ש כשאין רוב וע"כ מביאה הילפותא מנבילה אין זה פשט לפי הר"ן אלא פשט של רע"א עצמו שהוא מיצוץ בין הר"ן והרשב"א כל"ו דליכא

עוד ביאר שם בפמ"ג דהילפותא היא דכמו דמצונו בנבילה שיש חילוק בין ראוי לאכילה לאינו ראוי כך גם בטעם יש חילוק בין ראוי לשבח או לא וביאור הדבר הוא ע"פ דברי הגר"ח (בפט"ו ממאכלות אסורות הי"א) שהוכיח שם דברין טעם כעיקר אין הכוונה שכשיש טעם אז הממש של האיסור לא בטל אלא תמיד יש בכל איסור שני חלקים א. ממשו של האיסור. ב. טעמו של האיסור וזה ילפינן מ"משרת" או מגיעולי עכו"ם דטעם כעיקר היינו הטעם הוא סיבה עצמית לאיסור וכשיש רוב היתר אז ממשו של האיסור בטל ברוב וכשיש טעם של האיסור אז רק הטעם אסור מדין טעם כעיקר.

וא"כ כשיש ממשו של איסור דאסור "באכילה", כרי להתירו צריך שיהא אינו ראוי לאכילה כמו בנבילה, אולם כשאין איסור אכילה כאן כיון שממשו של האיסור בטל ברוב, ורק יש כאן איסור "טעם" מדין טעם כעיקר בזה סגי בטעם לפגם, וזה ילפינן מנבילה דכמו באיסור "אכילה" נאמר דאם אינו ראוי לאכילה (של גר) אינו אסור "באכילה" כך גם באיסור "טעם" דבר שאין בו טעם כל"ו שאינו ראוי "לטעם" אסור באיסור של טעם כעיקר (ולכן לענין טומאת נבילה זה מטמא עדיין משום שמציאות האיסור קיימת וזהו רק היתר באכילה אם אינו ראוי לאכילה וה"ה לטעימה).

אולם הר"ן ביאר פשט אחר בביאור הסוגיא מכת קושייתו היאך ילפינן לה מנבילה, וביאר הר"ן דבנבילה שאינה ראויה לגר רחמנא שריא לא משום שאינה ראויה, אלא משום שכשאינה ראויה הוא אינו נהנה ממנה ואדרבא מצטער הוא בה ולכן שריא, וה"ה בתערובת של איסור והאיסור הוא רק נותן טעם לפגם שרי, משום דבתערובת גם בטעם לפגם גרידא מצטער הוא באיסור שנמצא פה דהוא רק הורס המאכל, ודווקא כשאוכל ממשו של האיסור נהנה מעצם אכילת הדבר בעיניו דליהווי אינו ראוי לגר כדי שלא יהנה ממנו, דאם רק נותן טעם לפגם עדיין מעדיף הוא את זה מכלום.

ובין למר ובין למר מ"מ אכתי קשה לפי דברי הר"ן דההיתר הוא מחמת ד"אינו נהנה" היאך ילפינן זה מנבילה דאמנם אפשר לבאר דההבנה מנבילה היא מחמת דאינו נהנה אולם מנלן דזוהי ההבנה בו ולא מחמת שאינו ראוי לגר וזהו היתר ב"חפצא" של החתיכה.

ועיין ברע"א בתשובה קפ"ג שם דן רע"א היאך יהא הדין לר"מ דס"ל דבנבילה מיירי בסרוח מעיקרו ולא בהסריח אח"כ, היאך הדין לדידיה בתערובת איסור שהאיסור נותן טעם לפגם והוא נפגם קודם איסורו כגון תערובת חמץ שנפגם קודם הפסח והחוות דעת (הובאו דבריו שם) כתב דגם לר"מ יהא מותר דזהו מקביל לתערובת איסור שנפגם אח"כ לר"ש, ה"ה פגום מעיקרו לר"מ, ורע"א בסוף התשובה שם מבאר דלר"מ יהא אסור וטעמא משום דרק לר"ש דבנבילה מיירי בהסריח אח"כ א"כ על כרחך דהיתר זה הוא משום שאינו נהנה דהיאך נותר האיסור בעצם אלא ע"כ דזהו היתר אחר של "אינו נהנה" וא"כ אפשר לאמר זאת גם בטעם פגום דשרי מחמת ד"אינו נהנה" אולם לר"מ דרק בסרוח מעיקרו שרי א"כ ע"כ אין היתר זה מחמת דאינו נהנה אלא זהו היתר בחפצא של האיסור (ועכ"פ ליכא הוכחה דזהו מחמת אינו נהנה וא"א להתיר פגום מעיקרו) וע"כ רק באין ראוי לגר מעיקרו מתיר ר"מ משום דהשתא מיהת אינו ראוי לגר ולא ראוי שיחול עליו כלל איסור, אולם כשראוי לגר ורק פגום הוא מעיקרו מתיבא תיתי דיהא מותר הואיל ו"אינו נהנה".

אולם כל זה רק לשיטת הר"ן דההיתר של טעם לפגם הוא משום ד"אינו נהנה" אבל לפי ביאור הרשב"א דטעם לפגם שרי משום דכטל ברוכ, וטעם לפגם לא הוי טעם כעיקר לאסור, וכל הילפותא מנבילה לדעת הפמ"ג היא דאיסור יכול ליפקע, א"כ בפגום מעיקרו ודאי דמודה ר"מ דשרי דאת עצם ההיתר ידעינן מסברא וגם לפי הביאור השני שביארנו לעיל (וזהו מסתמא הפשט בדיברי הפמ"ג בתירושו השני שם) דהילפותא מנבילה היתה דכמו שדבר שאינו ראוי לאכילה אינו אסור

למימר דכוונת הר"ן היא דלעולם כשיש רוב אז יש את ההיתר שבי הרשב"א וכשאיין רוב ג"כ מותר מטעמא דאינו נהנה, דא"כ כשיש רוב אף כשהגדיל מדתו יהא מותר דהא בכה"ג לא צריכינן להיתר דאינו נהנה, וזה אינו שהר"ן שם להדיא מביא את דברי הרשב"א שהתיר אף בהגדיל מדתו (וכשיש רוב לדעת הרשב"א) וע"ז כתב שם הר"ן דלא נהירים דבריו הרי להדיא דהר"ן פליג על היתר הרשב"א דבטעם לפגם לא נאמר ע"ז דין טעם כעיקר, ואפשר משום דס"ל דבכל טעם כעיקר הוא משום שהאיסור ניכר ע"י הטעם (ולא משום דחשיב עיקר ע"י הטעם) וא"כ גם בטעם לפגם הוא ניכר ע"י טעמו הפגום (וע"ש בפמ"ג שמאריך לבאר גם לפי ביאור זה דניכר האסורה" את דיברי הרשב"א דרק בטעם חשוב התורה גילתה לנו דחשיב מינכר ויש לדון).

אולם בחזו"א (וכן משמע בגר"ח) כתב דוודאי דברי הר"ן קאי רק היכא דאיכא רוב וכשליכא רוב אין את ההיתר של אינו נהנה דזהו היתר רק בטעמו של האיסור ולא בממשו של איסור, אלא דפליגי הר"ן והרשב"א היכא דהגדיל מידתו דלהרשב"א ג"כ שרי ולהר"ן אסור היות ונהנה מהגדלת הכמות ולהרשב"א צ"ל דאף דנהנה מהכמות אולם מהטעם לא נהנה אלא רק מדבר אחר שיש כאן, ולהר"ן צ"ע קצת דמה בכך שנהנה הלא אינו נהנה מהטעם וצ"ע, ולפי הבנת רע"א והפמ"ג דדיברי הר"ן הם אף ללא רוב והיתר זה ד"אינו נהנה" קאי גם על ממשו של האיסור ולא רק על הטעם אתי שפיר דיברי הר"ן דהיות וגם הממש הוא אסור וההיתר בו היות ואינו נהנה ממנו כי יש לו טעם פגום ע"כ אמרינן דאם יש לו כמות גדולה אז נהנה ממנו (מכמותו ולא מטעמו) וע"כ זה נקרא שנהנה ממנו, אולם אם ממשו של האיסור מותר מחמת רוב וכל האיסור הוא מחמת הטעם וכמו שהגדיר זאת בחידושי הגר"ח דאיסור חדש של טעם כעיקר יש כאן ולא דעי"ז ממשו של האיסור נאסר, א"כ מהטעם הרי לא נהנה כי אם "מממשו" של האיסור "מכמותו" וצ"ע.

נלמוד בדעת הר"ן אי קאי רק היכא דיש רוב או לא) אלא מחמת "דאינו נהנה" א"כ יהא מותר לכתחילה ועי' עוד בסימן ק"ג בדיברי רע"א על הש"ך שם סק"ב לענין מאכל שנפגם ואם יוסיף מלח ישיבית המאכל דקיי"ל דמקרי פגום אם מותר לבטלו בשישים היתר ואח"כ ליתן בו מלח ^{אוצר החכמה} דלהרשב"א דטעם ההיתר מחמת רוב הרי בטל הוא קודם ולא מיקרי מבטל איסור ומשמע מיניה דלהר"ן דאתי מחמת דאינו נהנה אסור לכתחילה ואמנם רע"א אויל לשיטתו דלדעת הר"ן שרי אפי' היכא דליכא רוב מטעם דאינו נהנה והיות ואינו נהנה זהו היתר אכילה (אף דשרי לכו"ע) ע"כ כשמבטל אח"כ בשישים הוי אין מבטלין איסור לכתחילה.

באיסור אכילה כך דבר שאינו ראוי לטעימה (כלו' טעם לפגם) אין בו איסור "טעם" א"כ גם לר"מ אפשר ללמוד זאת בפגום מעיקרא דיהא מותר משא"כ להר"ן דהילפותא מנבילה היא על "תערובת איסור" דשריא ולא על "טעם דאיסור" כשהטעם פגום ע"כ דגדר הטעם הוא משום דאינו נהנה וזה שייך למילף רק לר"ש ולא לר"מ וכמו שביאר רע"א בתשובה הנ"ל.

ובפלוגתא זו של הר"ן והרשב"א איכא נ"מ אם מותר לפגום האיסור לכתחילה ^{אוצר החכמה} ולערבו עם היתר דאם טעם ההיתר הוא מחמת רוב (ונאמר דטעם כזה לא חשיב כעיקר) אז אסור לכתחילה כמו כל ביטול איסור לכתחילה ואם טעם ההיתר אינו מחמת רוב (וזה תלוי היאך

הרב שמואל גינזבורג

בדינא דנותן טעם לפגם

ביאור הר"ן בילפותא דנטל"פ מנבילה
הראויה לגרע"ז דף ט"ז ע"ב הנה בדין נותן טעם לפגם
נחלקו בגמ' בע"ז (ס"ז):

לר"מ נטל"פ אסור, ולמד ר"מ דין זה מדאסרה תורה
גיעולי עכו"ם, ואפי' בקדירה בת יומא אי אפשר
שלא פגמה פורתא, ולר"ש נטל"פ מותר ויליף לה
מדכתי' "לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך"
- כל הראויה לגר קרויה נבילה שאין ראויה לגר
אינה קרויה נבילה, ע"כ.

והנה בגמ' מבואר דנבילה שאינה ראויה לגר
היינו באופן שמסרחת, ואילו לענין היתר
של נותן טעם לפגם מבואר שאפי' באופן שפגמה
פורתא איכא היתר לתערובת. - שהרי רבנן
הוכיחו שיטתם מקדירה בת יומא שפגמה פורתא.
וכך מבואר בגמ' לעיל מיניה (ס"ז). לאיכא דאמרי
דר"ל דאפי' באופן שרמת הפגם כחיסרון מלח
בתערובת איכא היתר דנטל"פ.

ואכתי הקשו הראשונים איך ילפינן דין דנטל"פ
מנבילה הרי בנבילה מיירי באופן שאינה
ראויה כלל, ואיך ילפינן להתיר תערובת הראויה
לאכילה אלא רק נפגמה, והרי נבילה שתפגם ולא
תסריח עדיין נחשבת לראויה לגר, וצ"ע.

ובר"ן (ל"ב: מדפ"ה) יישב הדברים ויש לברר
כוונתו. דבתחילת דבריו כתב דשאני ענין
נטל"פ שאין הנידון אלא על הטעם, משום שאין
אוכל את האיסור בפ"ע אלא בתערובת, והיות
והנידון רק על הטעם והוא פגום לכך מותר. אמנם
הוסיף והקשה איך גמרינן לה מנבילה. ולכך
הוסיף סברא דילפינן מנבילה ענין צער והנאה,
היינו דכמו בנבילה היכא שיש צער באכילת

הנבילה, ליכא בה איסור, כך גם לענין תערובת
היות ויש צער באכילת האיסור שנמצא בתוך
התערובת ליכא בה איסור.

ויש לברר כמה נקודות. ראשית, נראה מדבריו
שהיות ודנים על הטעם בפ"ע הרי"ז סיבה
שע"י פגימה לבד הרי"ז צער כדוגמת אכילת נבילה
סרוחה, ויש להבין דבר זה.

עוד יש לברר, האם כוונתו להוסיף סברא זו של
צער, על גבי מש"כ בתחילת דבריו סברא
של תערובת, או שחוזר בו ואומר סברה חדשה,
וצ"ע. עוד יש להקשות דנראה שהיה פשוט לר"ן
שדנים את התערובת רק כלפי הטעם, אבל כלפי
עצם החפצא של האיסור, נראה ממהלך הר"ן
שנקט שאין החפצא של האיסור סיבה לאסור.
ותמוה הרי בפשוטו דינא דטעם כעיקר הוה דין
של "הוכר האיסור". וא"כ מדוע שלא נדון גם על
החפצא של האיסור, דאפי' אי נימא שיש סברה
שאין טעם אסור כשפגום, אבל מדוע שלא יכיר
את האיסור [ובאופן שהאיסור בפנינו הרי לא
אמרינן שטעם פגום לא אוסר שהרי נבילה פגומה
אסורה]. וצ"ע. (כמובן קושיא זו לצד שהר"ן נשאר
עם סברא דהחפצא בטלה בתערובת).

הבנת האחרונים בר"ן

והנה באחרונים מצינו הבנות חלוקות בדעת
הר"ן. הפמ"ג (ס"י ק"ג. משב"ז ס"ק א') נקט
בדעת הר"ן שלמסקנת דבריו לא סובר סברא
דהחפצא בטילה בתערובת. ולפי"ז כתב בהמשך
דבריו, דלדעת הר"ן גם בדבר שאין לו ביטול
ברוב, כחמץ בפסח, יהא בו היתר דנטל"פ. וכך
מבואר להדיא בר"ן במס' פסחים (ל').

וכך היא הבנת הגרעק"א בתשו' (קס"ו - מהדו"ק)
בדעת הר"ן שאין כוונתו לדין ביטול, ואפי'

רק להטעים, ולכך אם נפגם האיסור אנו מתיחסים גם לעיקר החפצא של האיסור כרמה של אינה ראויה לגר, משום שאינו נותן את המטרה שאליה ייעד, ^{אוצר החכמה} ודבר זה ילפינן מנבילה לגר, דאולינן בתר הנאת האדם מן המאכל, ואם האדם מעמיד את תשמישו של המאכל למטרה מסוימת יש למדוד האם מקבל את ההנאה או לא.

ומעתה למהלך זה א"ש קושית הגר"ח שהקשה דנימא בנטל"פ "הוכר האיסור". ונראה דלמבואר א"ש, דאין כוונת הר"ן שהסיבה שהתפצא של האיסור בתערובת מותר משום דין ביטול, אלא כוונתו, דאפי' אם לא יהא בו חלות ביטול ויחשב כאילו הוכר, בכל אופן ליכא סיבה לאסור, משום שלא הוכר לפנינו איסור, דלמבואר לעיל גוף החפצא של האיסור הותר משום שנעשה אינו ראוי לגר מטעם שאין נותן את טעמו ולא מקיים את מטרתו.

וכן א"ש למהלך זה מדוע חמץ בפסח יותר. וזאת משום דאין סיבת ההיתר 'ביטול', דאפי' אם לא נבטל את האיסור, החפצא של האיסור הותר משום שבא להטעים ולא מטעים ולכך הותר גופו של איסור.

והנה הר"ן הוסיף אופנים שגם בתערובת ליכא היתר של נטל"פ. דכתב הר"ן דהיכא שהאיסור מגדיל מידתה של התערובת וניחא ליה טפי בנודל מדתו על פני החסרון של הטעם לפגם בכה"ג אסור. עוד כתב הר"ן (בחידושים) שהיכא שאוכל מן התערובת כזית בכרי אכילת פרס מן האיסור בכה"ג אסור.

ולמבואר לעיל הביאור בדבריו, שסברא זו שדבר הניתן בתערובת ההתייחסות אליו כדבר שבא ליתן טעם, כ"ז נכון באופן שאין לאדם רווחים אחרים, אמנם באופן שניחא ליה בעצם החפצא כדי להגדיל את מדת התערובת, או שבאופן מציאותי אוכל אכילת כזית שהיא אכילה חשובה, אי אפשר לומר שהדבר המעורב תשמישו להטעים, שהרי בפועל נתנה האדם מעצם החפצא של האיסור, וליכא לו היתר.

לא יהא רוב היתר התערובת תהא מותרת. ועי' בחזו"א (ס' ל') שנראה שהבין בדעת הרעק"א שאפי' יהא רוב איסור התערובת תהא ניתרת, ^{אוצר החכמה} ודברים אלו צריכים ביאור.

אמנם בגר"ח (הל' מאכ"א פט"ו ה"א) מבואר ^{אוצר החכמה} שנקט בדברי הר"ן שבעי לאתווי לדין ביטול. שהקשה על הר"ן מדוע לא נימא בנטל"פ שיהא הוכר האיסור, ומתוך כך הגיע לחידושו שדין טעם כעיקר הוה איסור חדש. וכן מבואר בדברי החזו"א (שם), דבעי לאתווי לדין ביטול.

והנה לכאור' ב' הצדדים המובאים באחרונים צ"ב. דהצד לומר שלא בעי לאתווי לדין ביטול קשה ממהלך דברי הר"ן, משום שלא נראה מדברי הר"ן שחוזר בו מההבנה שאיכא סברא להתיר מצד התערובת. אמנם מאידך תמוה מאוד לבאר ^{אוצר החכמה} כוונת הר"ן שסבר דין ביטול, דסותר דבריו לענין חמץ בפסח, דכתב הר"ן להדיא דחמץ בפסח איכא בו היתר דנטל"פ, ואי נימא דבעי ביטול על העיקר, הא חמץ אין לו ביטול, וצ"ע. (ובהמשך תתברר שיטתם בעזה"ת).

ביאור דברי הר"ן דבעי מציאות של תערובת אמנם לא מדין ביטול

והנראה דאפ"ל בדעת הר"ן דבאמת לא חזר בו מסברא דתערובת, אמנם אין כוונתו במש"כ דאיכא תערובת לדין ביטול, אלא כוונתו דמציאות זו שהאיסור נמצא בתערובת מעמידה את האיסור כדבר שאינו נאכל בפני עצמו אלא כדבר שבא להטעים, ודבר זה גופא בא הר"ן לבאר בהמשך דבריו. - והיינו, דדבר שכל מטרתו להטעים את המאכל, כדי שיהא בדרגת אינו ראוי לגר לא בעי שיהא סרוח, משום שדבר המטעים כשאנו מטעים, איבר את כל מטרתו והרי"ז כדרגת סרוח.

וביאר הר"ן שדבר הנמצא בתוך תערובת ואין הוא דבר עיקרי בתערובת, הרי שאנו מתיחסים אפי' לגוף האיסור כדבר שכל מטרתו

אוצר החכמה

דף 1234567

ישוב הכרח החזו"א בר"ן שכוונתו ל"ביטול" הנה ע"י בחזו"א (סי' ל') שכתב דמוכרח בר"ן שכוונתו משום ביטול, חדא, משום דלהלן בדברי הר"ן לענין דברים המאוסים שנמחה גופן בתערובת כתב הר"ן סברת ביטול ברוב, ואי נימא שם"ל רק סברת "מצערו שאינו נהנה" מה בעי לביטול. ועוד הוכיח, דלולי סברת ביטול מה שייד למילף מנבילה לגר להתיר היכא שנפגם קצת, דלמא שאני נבילה לגר דהתירה התורה באופן שסרות לגמרי וא"כ דלמא טעם ההיתר משום אכילה גסה משא"כ בפגום מעט אי"ז אכילה גסה. ונראה דהא שהוכיח מדברים המאוסים אפשר ליישב בפשיטות, דהתם מיירי הר"ן באופן שנמחה גופן בתערובת, ובכה"ג נראה שלא סגי סברת "מצערו ואינו נהנה" משום שהיות והתורה אסרה אותן אפי' שמאוסים א"כ ליכא סברא במה שמצערו, משום שזה גופא אסרה תורה, משא"כ בשאר דוכתי שלא נאסר היכא שמאוס שפיר סגי בסברא שזה דבר המצערו.

ולענין מה שהקשה דלמא דווקא בנבילה אסרה תורה משום דהוה אכילה גסה, נראה שאפשר ליישב ע"פ דברי הכו"פ, דהקשה הכו"פ (סי' פ"ז אות ט"ו) וכן הקשה הרעק"א (תשו' קס"ו) על דברי הגמ' בע"ז (ס"ו): שהקשתה מאי טעמא דר"מ דנטל"פ אסור, ומ"ט דר"ש בנטל"פ אסור. ותקשו מה שייד לשאול מ"ט על שניהם, דממ"נ מה הסברה הפשוטה ומה הסברה שצריך פסוק, וצ"ע.

ועי' בפלתי שיישב, ע"פ מש"כ מהרש"ל ומהר"י ב"ל, דלדעת ר"ש שלוקין אפי' על כל שהוא, ס"ל דאפי' שלא כדרך אכילתן נמי מחייב, ולפי"ז א"ש, דהקשתה הגמ' לדעת ר"מ שפטור על שלכד"א היה צריך לפטור נטל"פ, והיות ור"מ מחייב הקשתה הגמ' מ"ט דר"מ. משא"כ לדעת ר"ש שם"ל שחייב בשלכד"א א"כ מסברא היה צריך לחייב בנטל"פ והיות ור"ש פותר הקשתה הגמ' מ"ט דר"ש, וא"ש היטב. ולפי"ז א"ש נמי, דהביאה הגמ' לפותא להתיר נבילה שאינה ראויה לגר ולא

השו"ע פסק (ק"ג, ב') דאמרינן דינא דנטל"פ דווקא במקום שיש רוב היתר, והקשה הגרעק"א (מהדו"ק סי' קס"ו) שסתר דבריו, משום שמהא שפסק שבעי רוב היתר משמע שפסק כרשב"א, ומאידך בהל' פסח (תמ"ז, י') פסק שאיכא היתר של נטל"פ בחמץ בפסח, וזה כדעת הר"ן, משום דלדעת הרשב"א שבעי רוב היתר, הרי בחמץ שאין בטל ברוב צריך ליאסר, וצ"ע.

ונראה דלדרך שביארנו בדעת הר"ן אין להקשות קושיא זו, משום שבאמת גם אליבא דהר"ן בעי שיהא רוב היתר, אלא דאין כוונת הר"ן דבעי רוב מדין כיטול אלא דבעי שיהא האיסור בצורה של תערובת כנתבאר, א"כ שפיר אפ"ל דגם בחמץ בפסח יהא היתר ע"י תערובת משום שלא מדין ביטול אייתינן עלה, וא"כ א"ש דהמחבר נקט כדעת הר"ן, ודו"ק.

אמנם הרעק"א נקט בדעת הר"ן שאפי' שלא יהא רוב היתר יש להתיר בנטל"פ [ועי' בחזו"א (סי' ל') שנקט בדבריו דאפי' ברוב איסור מותר], ולכן הקשה שפיר דמוכרח שסובר **כרשב"א**, וא"כ סותר להל' פסח שפסק כר"ן.

[והנה לדעת האחרונים שהובאו לעיל שביארו בדברי הר"ן דבעי גם לביטול כדי להתיר נטל"פ, מלבד מה שיש להעיר על דבריהם מדברי הר"ן בפסחים כדחובא לעיל, יש גם להעיר מדברי הר"ן הנזכרים שהיכא שע"י התערובת יש לו הנאה שהגדילה מידתה וכן היכא שאיכא כוית באיסור בכדי אכילת פרס, בכה"ג ליכא היתר בנטל"פ. ותמוה דאי נימא דאיכא ביטול לחפצא דאיסורא מאי איכפ"ל דהגדיל מידתו או דאיכא כוית בכדי א"פ, וצ"ע.]

אמנם לסוברים בדעת הר"ן דכוונתו משום ביטול, סוברים שדעת הר"ן והרשב"א אינם חולקים כלל אלא רק ביחס לפרטים אלו של הגדיל מידתו וכדו', ולהלן יבואר בעזה"ת דעת הרשב"א ומתוך כך יבואר גם דעת הר"ן לאחרונים אלו.

איסורים, א"כ ממילא יש להבין שאין לאסור תערובת במקום שהטעם פגום. [ובהמשך הביא הפמ"ג את דברי הרשב"א [בתשו' תצ"ט] דבתערובת של חמץ משהו שטעמו פגום, יש לאסור. וכתב ראזיל לשיטתו שסובר שלחיתור נטל"פ בעי ביטול ברוב, וחמץ בפסח שלא בטל ליכא לו היתר, וכתב דלדעת הר"ן שמתיר נטל"פ בלי סברת ביטול, א"כ בחמץ בפסח יהא מותר. ובר"ן בפסחים (ל'). כתב כן להדיא. ובתוס' בע"ז (ס"ו. ד"ה מכלל), וברא"ש (שם, אות ו'), נחלקו להדיא האם בדבר שאין לו ביטול איכא היתר דנטל"פ, ונחלקו בפלוגתא הר"ן והרשב"א].

עוד יש לעמוד בדברי הרשב"א על קושית הגר"ח המוזכ"ל, דהקשה הגר"ח, דאי נימא דגדר טעם כעיקר שהטעם מכיר את האיסור ואין האיסור בטעם, מדוע בנטל"פ מתירין התערובת נימא דהטעם יכיר את האיסור, ואפי' שהטעם פגום, דמאי איכפ"ל מפגימת הטעם סו"ס גוף האיסור ניכר. ועי' בפמ"ג (שם) שהעמיד הקושיא ביותר, דהרשב"א לשיטתו צ"ע, - דהא הרשב"א הוא המקור להאי סברא דעי' הטעם מכירין את האיסור, כמוש"כ הרשב"א "חך אוכל יטעם", א"כ מדוע בנטל"פ יתבטל האיסור נימא שיוכר האיסור. ובפמ"ג כתב ליישב דטעם פגום אין יכול להכיר האיסור, ויש להבין כוונתו, וצ"ע.

ביאור דעת הרשב"א שאין 'הוכר האיסור' - ידיעת האיסור, אלא שאי"ז תערובת

ונראה דאפ"ל בדעת הרשב"א, דהנה ההבנה הפשוטה ב"הוכר האיסור", שאין בטעם איסור, אלא הוא רק המכיר של האיסור, [והגר"ח נקט צד הפוך דאיכא איסור חדש שנתחדש דווקא ע"י הטעם עצמו], ונראה דאפ"ל דבאמת גם לצד שהטעם מכיר את האיסור אין הביאור שליכא

התירה מסברא דשלא בדרך אכילתו, משום דאליבא דר"ש ליכא היתר דשלא בדרך אכילתו. ואי נימא כדברי הפלתי א"ש קושית החזו"א, דקושיתו אין ילפינן נטל"פ מנבילה שאי"ר לגר דלמא שאני נבילה שמותרת משום שהיא סרוחה ואכילתה אכילה גסה משא"כ בנטל"פ שאי"ז אכילה גסה. ונראה דמלבואר א"ש משום דר"ש לשיטתו אוסר אפי' בשלא בדרך, א"כ בהכרח איכא ילפותא חדשה שאי"ר לגר ואין הילפותא מצד גדרי 'דאוי לאכילה' דהא ר"ש פליג על "כדרך הנאתן" אלא זהו לימוד רק ביחס לחפצא של האיסור, דאם נשארה כצורתה אסורה ואם הוסרחה אי"ז החפצא של האיסור ומותרת, אבל אי"ז מחמת חסרון באכילה. ושפיר נקט הר"ן שהביאור בילפותא זו דדבר המצער איכא היתר באכילתו, ויליף ר"ש שגם היכא שרק נותן טעם לפגם גם איכא את האי טעמא דדבר המצער, וא"ש היטב¹.

דעת הרשב"א

הנה בר"ן הביא את דברי הרשב"א, וכן הוא בתוה"ב (ד', א', מעמו' י"ט), דהיתר דנטל"פ הוא מטעם דבטל ברוב, ואין בכח הטעם להכיר האיסור. וברישא יש לעמוד בדעת הרשב"א, דאיך ילפינן דין זה מנבילה הראויה לגר. עוד יש לעיין האם בכלל צריך לאתויי ללימוד מנבילה לגר, דלכא"ו אפשר להבין דדינא דאין טעם פגום מכיר האיסור הוא מעיקר דינא דטעם כעיקר, וצ"ע.

ועי' בפמ"ג (ק"ג, משב"ז, א') שנראה מדבריו שנקט בדעת הרשב"א דבאמת הילפותא מפרשת רוב, והאי דינא דטעם פגום אינו מכיר האיסור זאת ידעין מסברא, אלא דאמרינן כן מסברא רק לאחר שמצינו פרשה דנבילה לגר, והתם רואים שענין הטעם מהוה סיבה להתיר

1. והגם דלענין שלכד"א מחייב ר"ש, בכל אופן היכא שננטל"פ ומצער פוטר. והסברה בזה כפי שנתבאר לעיל, שדבר שנותן בתערובת כל מטרותו להטעים ואם אינו מטעים הרי"ז כסרות, ולענין אי"ר לגר בעי שהחפצא תהא אינה ראויה, וא"כ היכא שהחפצא יש בה פגם ומשום כך מצער איכא ביה חסרון דראוי לגר, משא"כ ענין אכילה גסה אי"ז חסרון בחפצא ולא ס"ל לר"ש להתיר בכה"ג.

איסור בטעם, דשפיר איכא איסור גם בטעם, אלא דלולי פרשת טעם כעיקר הוה אמינא, דהיות והאיסור בטל בתערובת אפי' שאנו מרגישים את הטעם והוא עצמו אסור, אמנם לא נתחדש שיהא איסור על הטעם בפ"ע, דטעם בפ"ע התורה לא אסרה [והרי"ז כחצי שיעור שלא נתרבה לאיסור], וכשאתי פרשת טעם כעיקר נתחדש, דהיות והטעם הוה חלק מן האיסור וחלק זה של הטעם ניכר, איכא איסור חסרון בשם תערובת גם של עצם החפצא של האיסור משום שחלק מהאיסור ניכר, ולכך אמרין שהחלק של הטעם הניכר גורר את כל האיסור ונחשב כאינו בתערובת.

נמצא לפי"ז שענין 'הוכר' אינו בא להודיע על האיסור המעורב, אלא בא לומר שהאיסור לא מעורב, אבל הודעה על איסור המעורב לא נתחדש שאוסר.

ומעתה לפי"ז א"ש היטב, דהנה בריש הדברים נתבאר בדעת הר"ן דדבר שכל מותרתו להטעים היכא שנפגם כבר ירד לגמרי ממעלתו ונעשה כדבר הסרוח, ולפי"ז נראה שבטעם פגום, הרי הטעם כשלעצמו היות ונפגם, הרי שנתקלקל לגמרי, א"כ לפי"ז בכל נטל"פ היות והטעם הותר ליכא למימר 'הוכר האיסור' על החפצא של האיסור משום שכפי שנתבאר הוכר האיסור ענינו לומר שהאיסור לא נתערב, אולם כ"ז דווקא משום שגם הטעם חלק מן האיסור והיות וחלק מן האיסור עומד לפני הרי"ז נחשב חסרון בתערובת האיסור כולו, משא"כ בנטל"פ שאין האיסור עומד לפני משום שהטעם הותר תו לא שייך כלל ענין הוכר האיסור על החפצא שבתערובת, משום שהאיסור מעורב לגמרי, והטעם אינו מעמיד לפני את האיסור, וא"ש היטב.

לנתבאר, א"ש קושית הפמ"ג מדברים המאוסים

והנה הוסיף הפמ"ג (שם) להקשות, דביותר קשה, מדוע בדברים המאוסים כזובים ויתושים אמרינן דנטל"פ מותר הרי אפי' שטעמם פגום התורה אסרתם ואיך יבוטלו הרי טעימתו הכרתו, וצ"ע.

אמנם יש לציין, דבר"ן בע"ז (ס"ח: ד"ה ההוא עכברא) וכן בתוה"ב (כ': מדפ"ה) כתבו, שבדברים המאוסים אין לנו אלא מה שחדשה תורה ולכך רק גופן אסור אבל פליטתן מותרת, הרי שמבואר שלא נאסר הטעם בדברים המאוסים, ולפי"ז נמצא שאין ההבנה בקושית הפמ"ג דמתוך שהטעם עצמו אסור על אף פגימתו, גם ממשו צריך להיאסר, אלא כוונתו, דמתוך שעיקר טעמם של דברים המאוסים הם פגומים, לא נראה שאם נפגמו הרי"ז סיבה להיתר, ובכל זאת מבואר שאיכא בהו היתר בנטל"פ, וצ"ע.

ונראה דלמבואר לעיל א"ש, משום שנתבאר שאין ענין הוכר האיסור שמכיר האיסור בתערובת, אלא דמתוך שהטעם האסור עומד לפני הרי"ז סברא לומר שאי"ז תערובת כלל, ונראה דלמבואר מדברי הר"ן והרשב"א שאין הטעם של הדברים המאוסים אסור אלא רק ממשן, הרי שהטעם אינו יכול להכיר את האיסור, משום שאין הטעם אסור, ואין האיסור עומד לפני.

לנתבאר א"ש דעת הסוברים בר"ן דאיכא סברת 'ביטול'

ונראה דבמהלך זה יש ליישב גם את דעת הר"ן לאחרונים שנקטו בדעת הר"ן דכוונתו לביטול. דהקשנו לעיל לפי"ז מדוע היכא שהגדיל מדרתו או איכא כזית בכדי אכילת פרס אסור, הא איכא ביטול, וצ"ע.

ונראה דלמהלך זה שנתבאר בדברי הרשב"א דהיכא שהטעם פגום אמרינן שליכא איסור בטעם ולכך ליכא למימר הוכר האיסור משום שאין האיסור עומד לפנינו, והנה, הא שטעם פגום אינו אסור, ענין זה נתבאר לעיל שמתוך שראינו בנבילה שאסורה לגר דווקא כשנותנת טעם הרי שגדר האיסור תלוי בטעם, מתוך כך למדו חכמים שגם כשאסרה תורה טעם כעיקר לא אסרה אלא בטעם טוב ולא פגום [ע"י לעיל בתחילת ביאור דברי הרשב"א שנתבאר היטב].

ונראה שסבר הר"ן שכ"ז סברא דווקא במקום שאין לו תועלת כלל מאכילה זו, דאין

בטיל הוה חומרא, ולא החמירו במקום שיש היתר דנטל"פ. נמצא דהרעק"א ביאר זאת בדעת המחבר, שבחמץ הקל כר"ן, אמנם לאחרונים שנקטו בדעת הר"ן שאיכא סברא דביטול, י"ל שנקטו בדעת הר"ן עצמו שהקל בחמץ בפסח.

איברא דיישוב זה דוחק משום שבר"ן בפסחים ביאר הטעם להקל בחמץ לא משום שהקלו דהוה חומרא מדרבנן, אלא ביאר דילפינן מנבילה לגר בדבר שאין לו הנאה מותר. ומשמע שסברא זו לחודיה הוה סברא להתיר, וצ"ע. אא"כ נדחוק שכוונתו דמשום שאיכא סברא להתיר נטל"פ משום שאין ראויה לגר, ממילא מוכן שיש להקל בחמץ במשהו ולא להחמיר חומרא מדרבנן, וצ"ע.

גידון הרעק"א אי שרי להוסיף ששים בפגום שלבסוף ישיבת

הגה דין זה דפגום ולבסוף השביח ¹²³⁴⁵⁶⁷השביח כתבו הראשונים שלא נתבאר להדיא בגמ' אלא נלמד מכ"ש מדין השביח ולבסוף פגם, דאם ¹²³⁴⁵⁶⁷השביח ולבסוף פגם דעכשיו במצב של פגום אסור, כ"ש היכא שעתה משביח וזדאי אסור.

והנה ע"י בהנהגות רעק"א על שו"ע (סי' ק"ג ש"ך ס"ק י"ב) שדן בדבר פגום האם מותר להוסיף בו עד שישים, וליתן אח"כ מלח ותבלין שישביח את הפגם, ולכשישביח הפגם לא יהא איסור משום שיתבטל בשישים. ונידון הרעק"א האם איכא בזה איסור משום ביטול איסור לכתחילה.

וכתב הרעק"א דלדעת הרשב"א שסברת היתר דנטל"פ משום ביטול ברוב נראה להתיר, משום דהיות והאיסור כבר בטל, ליכא לאסור משום מבטל איסור לכתחילה ע"י שמשביח את האיסור, משום שהיה מבטל ע"י מה שהיה פגום, וגם לאחר שיושבב יתבטל ע"י ששים.

איברא דאיכא חידוש בדבר זה, משום שא"י אותו ביטול, - היינו, דבזמן שהושבת נגמר הביטול שהיה בטל עד עתה מצד מה שהיה פגום, ומעתה מתבטל בביטול חדש של ששים.

לו ענין בממשו של איסור וגם טעמו פגום בכח"ג ליכא סברא לאסור טעם פגום, משא"כ באופן שיש לאדם תועלת מאכילה זו, כגון שמנדיל מרתו או שיש לו הנאת אכילה חשובה ככזית בכדי אכילת פרס, סבר הר"ן דהיות וחשוב לאדם אכילת האיסור, הרי ששווה לו לאכול האיסור אפי' בטעמו הפגום ובכח"ג איכא גילוי מילתא שטוב לאדם טעם זה אפי' שפגום, א"כ סבר הר"ן דבכח"ג לא אמרינן שליכא איסור של טעם פגום.

ולפי"ז נראה, דהיות והטעם אסור אפי' כשפגום א"כ שפיר איכא את האיסור לפנינו ואמרינן שהוכר האיסור ואין האיסור בתערובת.

יישוב הנוקטים בר"ן דכוונתו ל'ביטול' מחמץ בפסח

הנה לעיל תמהנו לדעת האחרונים שנקטו בדעת הר"ן שבכדי להתיר נטל"פ בעי לאתויי לסברת "ביטול", וצ"ע מהא שכתב הר"ן בפסחים (ל'). דחמץ בפסח איכא לו היתר בנטל"פ. ותמות דהרי לחמץ בפסח ליכא ביטול משום דאפי' משהו לא בטיל א"כ היכי יותר, וצ"ע.

והנה ע"י בגרעק"א (תשו' קס"ו מהדו"ק) שהקשה בדעת המחבר שסתר דבריו, שבהל' תערובת (ק"ג, ב') פסק כדברי הרשב"א שאיכא היתירא דנטל"פ דווקא כשיש רוב היתר, הרי שפסק כדעת הרשב"א, ובהל' פסח (תמ"ז, י') פסק שאיכא היתר בחמץ בנטל"פ כדעת הר"ן נדחא לדעת הרשב"א אין היתר בנטל"פ בלי ביטול, ובחמץ ליכא ביטול, וצ"ע. ויישב הגרעק"א דהיות והאי דינא דחמץ בפסח אין לו ביטול אפי' במשהו זהו חומרא מדרבנן, נראה דדעת המחבר להקל בחמץ כדעת הר"ן, ודעתו דבמקום שיש היתר דנטל"פ אין להחמיר כדעת הרשב"א לענין חמץ שמעיקר הדין גם לדעת הרשב"א איכא ביטול לחמץ.

ונראה דאפ"ל לפי"ז דהני אחרונים שנקטו בדעת הר"ן שס"ל דין ביטול, הם יישובו בדרך הרעק"א, דהר"ן עצמו לא החמיר בחמץ בפסח לאסור משום שדינא דמשהו בפסח לא

אמנם יש לבאר סברת הרעק"א, בדבר שכבר היה במל ורק מחליף לאיסור אחר אין עליו איסור של ביטול איסור לכתחילה, משום שסו"ס היה במל ונשאר במל.

[אמנם ציין הרעק"א לדברי הפמ"ג (בשפתי דעת ס"ק ו' בדין השלישי) שנקט להחמיר בכה"ג. והתם הפמ"ג מיירי לענין תבלין שנתערב בו יין נסך ונפגם, ואם יתן את התבלין בתבשיל היין יושבית, כתב הפמ"ג דלכתחילה אסור להוסיף בתבשיל כדי שיעור שישים כנגד התבלין, ולאחמ"כ להכניס התבלין לתבשיל, משום ביטול איסור לכתחילה. והתם גמי הרי"ז כנידוד משום שכשיכנס התבלין לתבשיל יפסק ממנו הביטול מצד הפגם משום שמשבית, ויחל בו דין ביטול בששים, וכתב הפמ"ג שיש להחמיר].

והנה נראה לומר דהא דנקט הרעק"א דיש להקל לדעת הרשב"א נראה לבאר דהרעק"א סבר דלדעת הר"ן יש לאסור, והרעק"א אזיל בזה לשיטתו בביאור דברי הר"ן, ויתבאר.

דהנה נראה, דלעיל הובא מהרעק"א (כתשו" קס"ז) דנקט בדעת הר"ן דהסברה להתיר נטל"פ אינו משום ביטול, אלא רק משום סברא דאינו נהנה מהאיסור אלא מצערו ונותבאר לעיל בארוכה. ולפי"ז נראה דבנידוד לדעת הר"ן יהא אסור להוסיף עד שישים משום איסור ביטול לכתחילה, דנראה דהיות והר"ן ס"ל שאין הדבר הפגום במל, א"כ נמצא שגם אם יוסיף ששים עדיין לא יתבטל האיסור הפגום עד שיוסיף תבלין, משום שכל עוד שלא הוסיף תבלין אפי' שיש שישים בתערובת אין הדבר מתבטל משום שהיות ואין הדבר מצערו החפצא עוצמה מותרת דהרי"ז היתר בהיתר, ודינא, דלהיתר ליכא ביטול [וכך מבואר להדיא בתוס' בע"ז (ס"ה: ד"ה הבגד), וכן הוא בתוס' בשבת ובגדה]. וא"כ השתא שמוסיף תבלין מבטל האיסור לכתחילה, ואסור, ולכך הרעק"א לשיטתו דין רק אליבא דהרשב"א, משום שלהר"ן נראה שאסור. אמנם נראה דלחזו"א ודעימיה דנקטו בדעת הר"ן דאיכא ביטול שפיר יש לדון להתיר בדעת הר"ן כמו לדעת הרשב"א, ודו"ק.

היכא שנאסר שלא כדרך אכילתו האם יש היתר דנטל"פ

הנה בדבר שהתורה אסרה אכילתו גם באופן שאוכלו שלא כדרך, כבשר בחלב או כלאי הכרם יש לדון האם מותר לאוכלו היכא דנטל"פ. ולכא"ו נראה לאסור משום שהתורה אסרה אפי' שלא כדרך אכילה ומה איכפ"ל שנותן טעם לפגם הרי התורה אסרה גם את פגמו.

אמנם ברמב"ם מבואר דלא כך, דפסק (פ"ד ממאכ"א, ה"א) דבבשר וחלב אסרה תורה אפי' באוכלו שלא כדרך הנאתו, ומאידך כתב הרמב"ם (פמ"ו ה"ל) שבב"ח שנפלו לתערובת ונפגמו מותר משום שנטל"פ. והאחרונים עמדו בזה, וצ"ע.

ונראה דלמבואר לעיל א"ש, דהנה לדעת הרשב"א שס"ל שדינא דנטל"פ הוא מדין ביטול א"ש משום דהגם שאסרה תורה בב"ח שלא כדרך הנאתו אבל באופן של תערובת והבב"ח נותן רק טעם, איכא לבב"ח ביטול ברוב, והטעם הפגום אין בכוחו להכיר האיסור, כמ"ש הפמ"ג.

אלא דלכא"ו יש להעיר דכ"ז לדעת הרשב"א, אבל לדעת הר"ן שנתבאר שיש הסוברים בדעתו שאינו מצד ביטול, אלא סיבת ההיתר של נטל"פ הוא משום דבר המצער, הא בנידוד שאסרה תורה בבב"ח גם היכא שמצערו לכא"ו יש לאסור התערובת, ונצטרך לומר שהרמב"ם פסק כרשב"א.

ואבתי הא לחודיה לא קשיא, אמנם קשיא על השו"ע, דמבואר (בס"י ק"ג) שהגם שפסק כרשב"א, אמנם אזיל לחומרא בדעת הר"ן, כדחזינו לענין הגדיל מידתו שפסק לחומרא כר"ן, וא"כ צ"ע מדוע לא פסק לאסור טעם לפגם בבב"ח לדעת הר"ן, וצ"ע.

אמנם נראה שאי"ז קושיא, משום דבאופן שאיכא רוב היתר גם לדעת הר"ן איכא ביטול. והגם דלעיל נתבאר לענין גידון הגרעק"א [אי שרי בדבר הפגום שסופו להשבית להוסיף ששים ולאחמ"כ ליתן תבלין אי איכא חסרון של ביטול איסור לכתחילה, ע"ש] דלדעת הר"ן ליכא

הנאה ה"נ לא יהא היתר של נבילה שאינה ראויה לגר, משום שגם נבילה שא"ר לגר התירה משום שאין ראוי לאכילה, אלא דבדבר שא"ר לגר התחדש שהחפצא בעצמה מותרת, ולכך יש להקשות שגם נטל"פ שיסוד התירו מצד נבילה שא"ר לגר יש לאסור בבב"ח.

ובתבו החו"ד והחו"א שיש לחלק, שכל מה שנתחדש לאסור בבב"ח זה רק דבר שבתפצא הוא איסור ורק מותר משום שאינו נאכל כדרך הנאתו, בכה"ג אסרה תורה בבב"ח, משא"כ בהיתרא של דבר שאינו ראוי לגר דנתחדש שעצם החפצא של האיסור הותר, על כה"ג גם בב"ח לא נאמר איסור, משום שהאיסור הוא כעפרא בעלמא.

ואיברא דיישוב זה טעון תוספת ביאור, משום דהניחא בבב"ח שהוסרח שפיר הרי"ז נחשב לעפרא דעלמא, אמנם לענין נטל"פ הרי מצינו שהיכא שפגם ולבסוף השביח חוזר לאיסורו, ואי נימא שהופקע ממנו שם האיסור איך נעשה איסור כשמשיב.

ובחזו"ד נתייחס לכך ומתוך כך כתב שהוא שהחפצא נעשה כעפרא זהו דווקא בהסרית ולא בנטל"פ. ודבריו אינם ברורים משום דלפ"ז הדרא קושיא שנאסור בב"ח היכא שנטל"פ. ועי' בקה"י עמ"ס ע"ז (ס"ו כ"ה ס"ק ח') שעמוד ע"כ ונשאר בצ"ע. ובחזו"א (שם) נראה שלא הוקשה לו את קושיית החו"ד מפגם ולבסוף השביח. דכתב בתו"ד "דהא נט"ל ילפינן מנבילה סרוחה", ונראה שהבין שגם נט"ל גדר האיסור שבו כנבילה סרוחה עצמה, שהחפצא של האיסור פקע והיה כעפרא, אלא דלפ"ז יש להבין מדוע בפגם ולבסוף השביח אסור, הא פקע מיניה האיסור וכנ"ל, וצ"ע.

ועי' במשנת ר' אהרן (ס"ו י"ז ס"ק א') שדן בענין הזלאטין (מרכיב למאכל היוצא מעצמות איסור סרוח) וכתב דתלוי בנידון, האם כשהתירה התורה עצמות מקרא ד"מבשרם לא תאכלו" האם ההיתר מדין אין דרך לאוכלו ואינו ראוי לגר (לא חילק ביניהם), או מצד שא"ר דבר מאכל כלל. וכתב דלצד שההיתר מצד אין דרך לאוכלו יש לאסור משום שלאחר שמכשירים את הזלאטין

ביטול, נראה דכ"ז דווקא לענין תערובת עם נטל"פ בשאר איסורים, דכפי שנתבאר לעיל, היות וסובר הר"ן דדבר המצער החפצא של האיסור מותר, לכך לא שייך ביטול, משום שנקטינן שהיתר בהיתר לא בטיל.

כל זה בשאר איסורים, משא"כ בבשר בחלב שליכא סברא דדבר המצער, שהרי אסרה תורה גם אכילה שלא כדרך הנאתו, א"כ שפיר הנטל"פ עצמו אסור, ואם הוא איסור שפיר בטל ברוב גם לדעת הר"ן ותו ליכא למימר סברא דהיתר בהיתר לא בטיל, ודו"ק.

והנה עי' בפמ"ג (בסוף פתיחה להל' בב"ח) שכתב ביאור הנ"ל בדעת הרמב"ם, שהביא את דברי הרמב"ם וכתב וז"ל: "ומיתו אם נפלו הבב"ח לתבשיל אחר אין אוסרים דכל נט"ל רחמנא שריא דטעם כעיקר וחיך אוכל יטעם לו חיינו בנותן טעם משובח משא"כ זה שנותן טעם פגום ובטל מטעמא דתור בתרי כל שאין טעם מושבח וכדבעינן למיכתב לקמן, ע"כ. - ונראה לדיוק שלא העמיד דבריו דווקא אליבא דהרשב"א, דכפי המבואר גם הר"ן ס"ל דאיכא ביטול.

יישוב האחרונים על דברי הרמב"ם

והנה באחרונים מצינו עוד דרכים ליישב קושיא זו. הגר"ח (פט"ו ממאכ"א ה"א) ייסד מתוך קושיא זו, דהיות ונידון נטל"פ הוא מדין טעם כעיקר, י"ל דדין טעם כעיקר אין יסודו מכח האיסור עצמו אלא נאמרה פרשה חדשה של טב"ע שילפי' ממשרת, ולפ"ז א"ש, דהגם דלענין בב"ח נאסר אפי' אכילה שאין ראויה לגר, אבל בפרשת טעם כעיקר שהיא פרשה נפרדת לא נתחדש איסור זה, עי' בדבריו.

מהלך אחר מבואר בחו"ד (ס"ו ק"ג, ס"ק א'), וכן ביאר בחזו"א בהל' פסח (ס"ו קט"ז, אות ג', ד"ה לר"מ), דבעצם כל הקושיא מבוססת על הבנה שאין חילוק בין דינא דאיסור אכילה שלא כדרך הנאתו לדין נבילה שא"ר לגר, והיינו דמתוך שראינו שהתורה אסרה בבב"ח שלא כדרך

אמנם עי' בגר"ח (שם) שהקשה בהמשך דבריו בקושיית הפמ"ג מדוע לא אמרין שהנמ"ל יכיר את האיסור, ולא הוה ניהא ליה ביישוב בדברי הפמ"ג, אלא הוכיח מתוך כך את יסודו שטעם כעיקר הוה איסור חדש ולא אסרה תורה היכא שהטעם פגום.

לפי"ז מבואר היטב מדוע לא יישב את דברי הרמב"ם בפמ"ג, משום דלכאנ"ל כל מה שלא אסרה תורה טעם פגום זה הכל בשאר איסורים אבל בב"ח שאסרה תורה אפי' דבר שאי"ר לאוכלו שפיר צריך הטעם להכיר האיסור, ולכן יישב הגר"ח באופן אחר דטעם הוה איסור בפ"ע ובאיסור זה גם בבב"ח שרי היכי דפגום.

ובדעת החזו"א והחזו"ד שלא יישבו בפמ"ג נראה, דאפי' אי נימא שהודו לסברא שלא אמרין דהוכר האיסור במקום שהאיסור פגום, אמנם **סברו**, דלפי האמת גם בבב"ח נאמר הלכתא דדבר שאי"ר לגר מותר, וכפי שנתבאר לעיל איכא בזה ג"מ להיכא שהוסרחו דמותריס, ולכך לא יישבו רק מצד סברת הראשונים דאיכא ביטול.

[ויש' לציון שהפמ"ג עצמו (סי' ק"ג בש"ד אות ד') נסתפק היכא שליכא ביטול אי איכא איסור בבב"ח שהוסרחו, וכנראה נסתפק בסברת החזו"א האם דבר שאי"ר לגר נאסר בבב"ח או לא. ובמקום אחר (שער התערובות ח"א פ"ו ד"ה ולפי"ז) כתב לאסור].

ועלה בידנו ג' דרכים ביישוב דברי הרמב"ם: א] הפמ"ג נקט דמשום דאיכא בנמל"פ ביטול לכך אין לאסור מדין אי"ר לגר. ב] הגר"ח נקט דדינא דנמל"פ בבב"ח אינו מדין איסור בב"ח אלא מאיסור טעם כעיקר, ובאיסור טכ"ע לא נאסר אכילה שאי"ר לגר. ג] החזו"ד והחזו"א נקטו שהגם שבבב"ח אסור אפי' שלא כדרך אכילתו, אבל לא נאסר דבר שאי"ר לגר. והחזו"א נקט סברא זו גם לענין נמל"פ, ובחזו"ד נקט סברא זו רק לענין בב"ח שהוסרחו, אבל לענין נמל"פ היות ומצינו שהיכא

למאכל **הרי"ז** נעשה ראוי לאכילה כדרך אכילתו. והוסיף שאף שיש לצד זה גם פטור מצד אין ראוי לגר שהחפצא מותרת, כתב וז"ל: "אבל מ"מ גם בזה כל מה ששולל שם נבילה הוא מה שאינה ראוי וממילא בנעשית ראוי אסורה", עכ"ל.

הריי שלא הוקשה לו איך כשפקע האיסור שוב חוזר, וביותר שהוא מיירי אפי' בנבילה שהוסרחתה לגמרי. והסבר הדברים נראה מדבריו שאין הביאור שפקע שם האיסור לגמרי, אלא דכל זמן שהנבילה סרוחה עומד על הנבילה סיבה המונעת מהאיסור לחול משום שאינה ראויה, וכשיורק **הסיבה** ממילא חוזר האיסור, וכן צ"ל לענין נותן טעם לפגם, ודו"ק.

והנה הנ"מ שיוצאת בין ביאור הגר"ח לחזו"א היא, בבב"ח שהוסרחו. דלדעת הגר"ח שדינא דאין ראוי לגר לא נאמר בבב"ח, א"כ היכא שהוסרחו איכא איסור לאוכלם נורק היכא שנוטל"פ **מותריס** משום דלית בהו טעם כעיקר]. אמנם לחזו"א שמיעוט של א"ר לגר נאמר גם בבב"ח, א"כ יש להתיר היכא שהבב"ח סרחו.

ובמלשון הרמב"ם מדויק בדעת החזו"א, דכשכתב הרמב"ם (פט"ו ממאכ"א הי"א) דחלוק בב"ח שחייב בו אפי' שלא כדרך הנאתו נקט אופן שעירב לתוכו דבר מר ולא נקט אופן של הוסרחו, משמע דהיכא שהוסרחו גם בבב"ח איכא פטור, נועי' בחזו"א שהוסיף שמיירי באופן שיכול להפריד את הדבר המר, דאל"כ הרי"ז כסרוח שאי"ר לאכילת אדם]. ולדעת הגר"ח צ"ל דלא נקט בדווקא אופן של עירב בו דבר מר לאפוקי נסרחה, אלא חדא מנייתו נקט.

והנה יש לציון דהא שהגר"ח יישב דאיכא דין חדש של טעם כעיקר ולא יישב בדברי הפמ"ג, [נדברי הפמ"ג לכאנ"ל פשוטים בדברי הראשונים, ששאני נמל"פ דאיכא בו ביטול], נראה בזה שכל ביאור הפמ"ג מבוסס שאמרין שאיכא בנמל"פ ביטול ולא אמרין דהוכר האיסור עי' הנמ"ל, והסיבה לכך ביאר בזה הפמ"ג שאין דבר פגום חשוב להכיר האיסור.

שהושבתו חוזרים לאיסורם, לא נראה שנאמר בהם היתירא של אי"ר לגר, דאי פקע האיסור לא נראה מסברא שיחזור.

¹²³⁴⁵⁶⁷ (ה"ח)

והנה מצינו שיטה נוספת באחרונים, הנודב"י (רי"ם כ"ו), והפלתי (סי' פ"ז ס"ק ט"ו) ובשו"ת אבני נזר (הל' פסח תשו' שמ"ט אות כ'), שנקטו בדעת הרמב"ם שפסק כר"מ שם"ל שכל היכא שאין סרוח מעיקרו נחשב לראוי לגר. וס"ל, דר"מ מודה לדינא דכל שאין כדרך הנאתו מותר ולכן כל נטל"פ מותר, אמנם יש לאסור בנטל"פ בבב"ח משום שבבב"ח נאסר אפי' בשלא כדרך הנאתו, ומצד אי"ר לגר ליכא היתר. ודברי אחרונים אלו צע"ג מדברי הרמב"ם (פמ"ו הל' שפסק דבב"ח שנתנו טעם לפגם אין אוסרים התערובת, וצ"ע.

¹²³⁴⁵⁶⁷ (ה"ח)

סיכום הדברים:

א] ביאור הר"ן דסברת הילפותא דנטל"פ מנבילה שא"ר לגר - לנוקטים בדעתו שלא צריך להגיע לסברת 'ביטול', הא שנקט "תערובת" כוונתו שכדי להתיר צריך מציאות של תערובת. ואין להקשות קושית הגר"ח דנימא הוכר האיסור, משום שאפי' שבעי מציאות של תערובת אבל לא בעי לאתויי לדין "ביטול". וכן א"ש קושית הגרעק"א מסתירת השו"ע שפסק בהל' פסח כר"ן. ולמבואר שגם לדעת הר"ן בעי תערובת א"כ ליכא הכרח שהשו"ע פסק בהל' תערובת כרשב"א ולא כר"ן. קושית החזו"א דאי ליכא ביטול איך ילפי' מנבילה הא הוה אכילה גסה, אפשר ליישב לפי"ד הפלתי שאין גידון הסוגיא מצד שלא כדרך אכילתו.

ב] לנוקטים בדעת הר"ן דבעי לאתויי לסברת ביטול, יש להבין מדוע לא נימא דהוכר האיסור, וכן יש להבין טעם האיסור בהגדיל מידתו, או ביש כזית איסור בכדי אכילת פרס. וביותר יש להבין את דברי הר"ן בפסחים דחמץ

בפסח נטל"פ מותר אפי' דליכא ביטול לחמץ, וצ"ע. [והדברים יתיישבו עם דברי הרשב"א להלן שסובר גם שסברת נטל"פ משום ביטול].

ג] דעת הרשב"א שסברת היתר נטל"פ משום ביטול. ותמוה לדעתו מדוע לא נימא דהוכר האיסור, ואפ"ל שאין ענין הוכר, ידיעת האיסור, אלא גדר שא"ז תערובת משום שגם הטעם אסור, ונחשב ע"י הטעם שהאיסור אינו מעורב (אלא שאינו חשוב ליאסר בפ"ע). לפי"ז מתיישב קושית הפמ"ג מדברים המאוסים.

¹²³⁴⁵⁶⁷ (ה"ח)

ד] למהלך זה בדעת הרשב"א יש ליישב את הסוברים בדעת הר"ן שכוונתו מדין ביטול. דלכך ליכא הוכר האיסור, כמשנ"ת בדעת הרשב"א, ולפי"ז יש ליישב גם מדוע הגדיל מידתו או אוכל כזית בכדי א"פ אסור. ע"י בתוך הדברים.

ה] יישוב הנוקטים בר"ן דכוונתו לביטול, מדברי הר"ן בפסחים שכתב דחמץ נטל"פ מותר לפי"ד הרעק"א שיישב בדעת השו"ע שהיקל בחמץ בפסח משום שאיסור משהו בחמץ אינו אלא חומרא, - וכך אפשר לחלק בדעת הר"ן עצמו.

ו] גידון הרעק"א האם אפשר להוסיף ששים בפגום שלבסוף ישביח מצד ביטול איסור לכתחילה, ונסתפק לדעת הרשב"א שם"ל דאיכא בנטל"פ ביטול. ולדעת הר"ן נראה שיש לאסור משום שלא נעשה ביטול בתחילה, וגם לאחר שהוסיף ששים קודם שהשביח הפגם ליכא ביטול משום שאין ביטול היתר בהיתר.

ז] באופן שנאסר שלא כדרך הנאתו, מסברא יש לאסור אפי' בנטל"פ, וברמב"ם פסק להתיר, ויש ליישב לדעת הרשב"א הנ"ל שאיכא ביטול בנטל"פ וכך יישב הפמ"ג. ונראה שגם הר"ן יודה לביטול זה, כיעוי' בתוך הדברים. הגר"ח יישב דדין נטל"פ מדין טכ"ע והוה איסור חדש ולא נאסר בו אין ראוי לגר. ובחזו"א יישב שלא נאסר בבב"ח אי"ר לגר, אלא רק שלא כדרך הנאתו.

הרב אליהו מסיקה

הרב אליהו מסיקה

בסוגיא דנותן טעם לפגם

ואי משום טעמא אין כאן נ"ט כיון שהוא פוגם, אלו דבריו ו"ל ואין דעתי נוחה בחיתור זה" עכ"ל. וביאור דבריו נראה לכאן דילפינן מנבילה שא"ר לגר דדווקא נבילה דאיכא איסור בעין ואוכל גוף האיסור צריך שלא תהיה ראויה לגר אבל תערובת שהנידון שלה הוא רק בטעם, אי"צ שהטעם יפגם עד כדי שאינו יהיה ראוי לגר אלא סגי בהא דנותן טעם לפגם גרידא.

ודבריו הר"ן צ"ב דהרי נראה בדבריו דאף בלא ביטול האיסור כלל נטל"פ מותר, ולכאן אי איכא רוב איסור מאי אחגי ליה הא דאיכא טעם לפגם והרי סו"ס האיסור בעינו עומד ולא בטיל ונמצא דאוכל איסור. ועוד יש להבין בדבריו שהרי בתח"י כבר ביאר היאך ילפי' מנבילה וא"כ תו מאי קשיא ליה בהא דכתב "אבל עדיין צריך ליישב היכי גמרי' לה מנבילה" ומה הוסיף לבאר ע"ז.

ועיין בחידושי הר"ן דף סו. ד"ה "כל שאינה" שכתב שם לבאר כעין מש"כ בחידושי על הר"ף אלא דבענין הגדיל מידתו נשאר בצ"ע, וצ"ב מאי מספק"ל בזה, וכן בהא דכתב דאי איכא כוית בכדי אכילת פרס כ"ש דאסור, מה הוסיף בביאור זה.

ב. ועיין בשו"ת רע"א סי' קס"ז ד"ה "ועפ"י דברי הרשב"א" שכתב דהר"ן ס"ל דאף בלא ביטול ברוב שרי' נטל"פ, והלימוד מנבילה כך הוא, דכיון דאינו ראוי לגר מותר, אבל כשעדיין ראוי לגר אסור כיון דאחשביה באכילתו אבל בתערובת דנטל"פ לא אחשבה, ואדרבה מצטער הוא, ולפ"ז נפקא דאף בלא ביטול מותר אי לא אחשביה.

ועפ"י דבריו אלו נראה לבאר ש"י הר"ן, דכבר בתח"י סבר דמנבילה לגר ילפי' דכלפי

ע"י דף ט"ז ע"ב א. בגמ' מייתי ברייתא דפליגי ר"מ ור"ש בדין נטל"פ, דר"מ סבר נטל"פ אסור ור"ש סבר נטל"פ מותר ושאלה הגמ' שם "ור"ש מ"ט דתניא לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך כל הראויה לגר קרויה נבילה שאין ראויה לגר אינה נקראת נבילה וכו'" ע"ש, ומהא ילפי' דנטל"פ מותר.

ועיין בר"ן דף ל"ב ע"ב מדפי הר"ף שכתב וז"ל ^{אוצר החכמה} "ואע"ג דנותן טל"פ מנבילה גמרי' לה וכל שראויה לגר שמים נבילה ואע"פ שנפגמה, התם היינו טעמא מפני שנאכלת בפנע"צ ולפיכך אסורה עד שתיפגם מאכילת גר אבל איסור תערובת שהולכין בו אחר נתינת טעם כל שטעמו פוגם ^{א"ח"י ח"י 1234567} התבטל קצת מותר לפי שאינו נותן טעם דאדרבא פוגם הוא, אבל עדיין צריך ליישב היכי גמרי' לה מנבילה, ונ"ל דהיינו טעמא דמה מצ"י מנבילה שלא אסרתה תורה אלא כשהיא ראויה לגר מפני שהאוכלת נהנה מן האיסור אע"פ שהיא נפגמה קצת אבל כל שאינה ראויה לגר כיון שאינו נהנה מן האיסור התירתה תורה ואע"פ שחל עליה איסור מתח"י, אף באיסור שנו"ט בחיתור, כיון שהתיר נפגם קצת מן האיסור נמצא שזה שאוכלו אינו נהנה מן האיסור אלא מצטער עליו, הלכך שרי' אע"פ שחל איסור מתח"י באותו דבר שנתערב בחיתור, ולפ"ז קרוב אני לומר שאם הגדיל האיסור מידתו של היתר עד שהוא משביח יותר כשאוכלו בגדל מידתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו אסור עד שיפסל מלאכול לאדם מנבילה, וכי אמר"י דבפגם כל שהוא סגי היינו כשפוסל יותר בקלקול טעמו ממה שמשביח בגדל מידתו, אבל הרשב"א ז"ל התיר בספר תורת הבית הארוך כל שהתיר מרובה מן האיסור וקא יתיב טעמא דאי משום ממשו דאורייתא ברובא בטיל

דמי לאחשביה דנבילה הראויה לגר, דהיות ואיכא כזית בכאכ"פ חשיב לאכילה חשובה ומשוי ליה שם אכילת איסור, ולכן אסרי" אף שהאיסור נמצא ^{אוצר החכמה} בתערובת.

ד. ועיין בפמ"ג סי' ק"ג במשבצ' ס"ק א' דאף הוא ס"ל בשי' הר"ן דנטל"פ אי"צ ביטול אלא דביאר דהילפו' מנבילה היא דכל היכא שאכילה מצערתו אינו אסור, ומה שהגדיל מידתו אסור היינו משום שנהנה מהאכילה כתוצאה ממה שהגדיל וכלפי הטעם אמרי' דכל שאינו טועם טעם מושבת לא אמרי' טעימתו זוהי הכרתו.

וע"ש בפמ"ג דהק' לשי' הר"ן בדבריהם הפגומים מעיקרן שהתורה אסרתן. ע"כ שאסורים הם אפי' אם האכילה מצערתו והיאך נטל"פ שלהם מותר, ונשאר בצ"ע.

אמנם יעויין בשי' החזו"א סי' ל' דכתב דאף הר"ן ס"ל דכל ההיתר של נטל"פ הוא דווקא כשיש רוב היתר אבל במחצה על מחצה או רוב איסור, הוי איסור בעין ובודאי אסור, והוכיח דבריו מהא דכתב הר"ן בדברים הפגומין מעיקרן כגון עכברא דמתא, דבעי היתר מרובה אלמא כל היתר דנטל"פ הוא דווקא בכה"ג דאיכא היתר מרובה.

ה. ועיין במש"כ הרשב"א ז"ל בתוה"ב דף יט. זז"ל "זא"ת והלא נטל"פ מנבילה גמרי' לה וסתם נבילה הראויה לגר שמה נבילה, לא קשיא דהתם היינו להתירה בפנע"צ והילכך עד דמיפגמה לגמרי מאכילת גר אסורה אבל איסור תערובת שהולכין בו אחר נתינת טעמו כיון שנותן טל"פ כל שהוא בתערובתו מותר לפי שאינו נותן טעם דאדרבא פוגם, ודווקא כשנתערב איסור מועט לתוך היתר מרובה, אבל איסור מרובה לתוך היתר מועט ואפי' מחצה על מחצה מסתברא שאין אומרים בזה נט"ל מותר עד שיפגום לגמרי כנבילה עד לגר" וכו' ע"ש. ומבואר מדבריו דכל מה דילפי' מנבילה הראויה לגר דנטל"פ מותר היינו דווקא ברוב היתר דאז איכא ביטול כלפי ממשות האיסור וממילא טעם פגום מותר. והביאור בזה הוא דכל כמה דאיכא רוב איסור א"כ אמרי' דהאיסור ניכר ואסרתו תורה ומשא"כ ברוב היתר הא דאיכא

טעם האיסור סגי בהא דנטל"פ בכדי להתירו ולא בעי' שתהיה סרוחה, אלא דכל מה דבעי' שתסריח עד כדי שלא תהיה ראויה לגר היינו כלפי גוף האיסור דהיות ואפשר לאוכלו הוי "אחשביה" לאיסור עצמו ואסרתו התורה ולכך בעי' שלא תהיה ראויה לגר, דאז היות וכבר אינה נאכלת תו לא חשיב "אחשביה", וע"ז אכתי הק' הר"ן דמ"מ היכי גמרי' מנבילה, והיינו דהוקשה לו דמנא לן דכל מה דבעי' שלא תהיה ראויה לגר זה רק בשביל גוף האיסור אבל כלפי הטעם סגי בהא דנטל"פ, דלמא אף כלפי הטעם גופיה בעי' שלא תהיה ראויה לגר ורק בהכי שרי' ליה וא"כ אין מקור להתיר נטל"פ, וע"ז הוסיף הר"ן לבאר הילפותא מנבילה ^{אוצר החכמה} דודאי כל מה דבעינן אינה ראויה לגר היינו רק בשביל גוף האיסור ולא בשביל הטעם דהרי כלפי הטעם רק כל היכא דנהנה אסרתו תורה ואי לא נהנה מהטעם שרי' ולכן נטל"פ גרידא שרי אף אי אכתי הטעם ראוי לגר כיון דסו"ס אינו נהנה ובהנאתו תליא מילתא, אלא דכלפי גוף האיסור היות וסו"ס ראוי לגר א"כ אחשביה באכילתו, ולפיכך בעי' שלא תהיה ראויה לגר בכדי להתירה. ואחר שחודש דין זה של אחשביה כתב הר"ן "וקרוב אני לומר" [ובחידושו] נשאר בצ"ע] לגבי הא דהאיסור הגדיל מידתו של היתר ונהנה בזה מחמת הגדיל, ומאידך איכא פגם בטעם ומצטער בכך, האם נתיר מחמת הא דהטעם פגום או"ד היות וסו"ס נהנה מהא דהגדיל מידתו חשיב נהנה ונאסור. ולפמשנ"ת בדברי הר"ן, דכלפי הטעם הפגום פשיטא דיש להתיר משום דבהנאתו תליא מילתא ומהטעם אינו נהנה, אלא דמספקא ליה היכא דאיכא אחשביה מצד מה דהגדיל מידתו, משום דשונת "אחשביה" זה מ"אחשביה" דנבילה, דבאחשבי דנבילה איכא חשיבות ישירה מגוף האיסור דהרי אכתי ראוי לאוכלה, ומשא"כ בהגדיל מידתו דאיכא אחשביה בצירוף ההיתר ולא רק מהאיסור עצמו, מספק"ל אי אף בזה חשיב אחשביה בכדי לאסור או לא. ובחידושו הוסיף הר"ן דבאיכא כזית בכדי אכילת פרס כ"ש דאסור, ולפי המבואר שפיר יש לומר דהיינו משום דבכה"ג דאיכא כזית בכאכ"פ יותר

דנהנה מגוף האיסור כגון בהגדיל מידתו א"כ לא יהני ביטול האיסור ברוב היתר כיון דטעימתו זו היא חברתו, ובטעימה זו הוא מכיר אף האיסור המהנה מצד זה שהגדיל המדה ולכן בכה"ג אסור, ודו"ק.

אלא דביאור זה קשה מהמשך דברי הר"ן לגבי דברים המאוסין שכתב וז"ל "ומיהא שמעי" שכל הדברים המאוסים בעכבר וכיו"ב אין אוסרין בפליטתן אלא דווקא בחלא ושיכרא דמשבחי בהו, ואף בשנמחה גופן לגמרי ונתערב בהיתר מרובה מהן, יש להתיר משום דמדאורייתא ברובא בטיל ולא מתהני מאיסורא כלל" עכ"ד, ומבואר דאמרי" ביטול ברוב על אף דהטעם מכיר האיסור, ולא כפי שנתבאר לעיל דלשי" הר"ן לא יהני כלל ביטול ברוב מחמת דסו"ס הוכר האיסור.

ולפיכך נראה לבאר בשי" הר"ן כפי שביאר החזו"א דאף הר"ן ס"ל כהרשב"א דאם האיסור מרובה על ההיתר - אסור. וליכא היתר דנטל"פ, וכל מה דהוצרך הר"ן להוסיף לבאר דבהנאה תליא מילתא היינו בכדי לבאר כיצד ילפי' היתר טעם פגום בתערובת על אף דאינו פגום לגמרי כנבילה מסרחת, וע"ז כתב דילפי' מהתם דכל שנתנה מן האיסור אסרה תורה ועד כמה דבתערובת אינו נהנה מן הטעם דאדרבה פוגם הוא ומצטער עליו לכן יש להתיר, אלא דכ"ז כשהרוב הוא היתר, ואי הוי הרוב מן האיסור חשיב שאוכל האיסור בעין ולא התירתו התורה בפגם מועט משום דבעי' דומיא דנבילה דאינה ראויה לגר שהיא פנימה גמורה.

ואחר העיון מצאתי שכבר בלשון הט"ז בס' ק"ג סק"ד מדו"ק בשי" הר"ן דבעי' רוב לבטל האיסור ולא רק בהנאה תליא מילתא, שכתב בגוונא דהגדיל מידתו וז"ל "ויש מי שחוכך וכו' פ"י דפליג על מה שכתב בתח"י אם יש שם גוף האיסור ובטל ברוב מהני פגם קצת, וזה ס"ל דאפ"ה אסור, דהא נהנה מגוף האיסור במה שיש לו טפי לאכילה, ויהיה נהנה טפי מריבוי אכילה שמחמת האיסור יותר מן הקילקול שמקלקל לו

עדיין טעם פגום לא אמרי' דטעימתו הוי חברתו, דבטעם פגום ל"א הכי, ועיין בפמ"ג שם שתי' כן.

ונראה עוד לבאר בדבריו דבתערובת הגם דאיכא טעם לפגם ולכן אינו חייב הרי

סו"ס איכא בתערובת זו איסור ממש מעורב והיכי ילפי' מנבילה להתיר איסור ממש בטעם פגום גרידא והרי כנבילה חזי' דבכרי להתיר האיסור עצמו בעי' פגום לגמרי, צ"ל דלכן כתב הרשב"א דבעינן רוב היתר דאז איכא ביטול כנגד ממשות של האיסור, וכנגד הטעם אמרי' דהפגימה מתירתו, ואי תקשה לך הא סו"ס איכא טעם האיסור ועל אף דהוא פגום נימא טעימתו חברתו, בזה צ"ל דטעם פגום לא מכיר את האיסור, וכפיש"כ הפמ"ג.

ו. ולולי ביאור הגרע"א בשי" הר"ן, אפשר לבאר עוד דרך בשיטתו ע"פ דברי הפמ"ג שם,

דחקשה לשי' הרשב"א דמאי אהני רוב היתר בתערובת להתיר הטעם הפגום והרי סו"ס טועם האיסור, וטעימתו חברתו. ונראה דמכח קו' זו ס"ל להר"ן דלא יועיל ביטול כלל, ולא ניח"ל אף במה שתי' הפמ"ג דטעם פגום אינו מכיר האיסור, דמאי איכפ"ל בהא דהטעם פגום הרי סו"ס הוא מכיר את האיסור ותו לא יהני ביטול כלל ואף ברוב היתר יהא אסור, ולכן הר"ן הוצרך לחדש יסוד חדש בילפותא דנבילה, דכל מה שאסרה תורה זה דווקא כשנתנה מן האיסור ולכן רק כנבילה המסרחת דתו ליכא שום הנאה מינה פקע האיסור ואישתרי, ובתערובת דאיכא טעם פגום, ליכא הנאה מן האיסור כיון דאינו אוכל איסור נאלא"כ איכא כזית בכא"פ דאז חשיב כאכילת איסור ואיכא הנאה בעצם אכילת האיסור דשבע ממנו על אף דמצד הטעם לא נהנה] וכן אין איסור מצד הטעם, והגם דטעימתו חברתו שרי' משום דהטעם מכיר דבר שלא נאסר דהרי לא מתהני מיניה וכמו שעל הנבילה עצמה דאין לך חברה גדולה ממנה שרי אי לא נהנה, אף בכה"ג ודו"ק, ולפ"ז שפיר מש"כ הפמ"ג בשי" הר"ן וז"ל "ומשום הכי כי הגדיל האיסור מידתו דנהנה עכ"פ מגודל מידתו אסור לדידיה, כיון דטעימתו זו היא חברתו ולא שייד ביטול ברוב ונהנה הוא", עכ"ל. והיינו דבכה"ג

מידתו יהני הרוב לבטלו, ורק הכא שנהנה מריבוי
המידה הוי כא' לא הוי רוב, ודו"ק.
אלא דאכתי צ"ב אמאי בכזית בכרי אכ"פ צידד
הר"ן לאסור והרי סו"ס יש רוב היתר
לבטלו, וכן ליכא הנאה באכילה זו ומצד מה
נאסור וצ"ע.

קצת בטעם אסור, וכאי' לא הוה רוב, וצריך
שיפגום לגמרי כנבילה, עכ"ל. ומבואר מדבריו
דהא דהגדיל מידתו אסור היינו משום דריבוי
המידה מהנה אותו באכילתו ועד כמה שנהנה לא
יהני רוב היתר לבטלו, ומהא דכתב "וכאי' לא הוי
רוב" מדויק דבעלמא כשיש רוב היתר ולא הגדיל